

kingsmiddel' becommentarieert István Németh vanuit kunsthistorisch oogpunt M.A. Schenkeveld-van der Dussens *Literature in the Age of Rembrandt*. Orsolya Varga probeert een antwoord te vinden op de vraag of Louis Couperus zich in 'De binocle' liet inspireren door E.T.A. Hoffmanns 'Der Sandmann'; Réka Eszenyi vergelijkt in '(On)behagelijke ontmoetingen' T.S. Eliots 'The Love Song of J. Alfred Prufrock' met M. Nijhoffs 'Awater'. Complexe vormen van intertekstualiteit (in de door Julia Kristeva voorgestelde zin) vormen de invalshoek van Kristina Törö. Zij bespreekt onder meer de betekenisaspecten van de titel van Huizinga's *Herfsttij der Middeleeuwen*: tijdperk van ondergang of van oogst. Júlia Albert-Balázs gaat in op de problemen bij de analyse van functionele verbale groepen die bestaan uit een vaag werkwoord en een substantief dat semantisch de centrale plaats opeist (zoals 'afscheid nemen', 'bekend maken', 'risico lopen', 'een afspraak maken', 'een vraag stellen') in het Hongaars en het Nederlands.

De twee afsluitende opstellen zoeken naar bepalende kenmerken van de Hongaarse en/of de Nederlandse cultuur. Cecília Bálint bespreekt de weerspiegeling van nationale karaktertrekken in de zakelijke cultuur en constateert dat de bekende stereotypen (bijvoorbeeld het Nederlandse aangaan van confrontaties tegenover het Hongaarse vermijden daarvan) inderdaad zichtbaar zijn. Arjan van Leuvensteijn vraagt zich af of nationale culturen de Europese integratie kunnen weerstaan. Zijn antwoord gaat vooral over de Nederlandse cultuur, die in verschillende tijdperken eigenlijk steeds loyaal aan zichzelf is gebleken. 'Een Europese gemeenschap bestaat niet in de harten van de bevolking, alleen in hun portefeuille', concludeert Van Leuvensteijn (p. 132). Dat dit niet tot isolationisme en eenkennigheid hoeft te leiden, laten de bijdragen in deze bundel helder zien.

Lia van Gemert

Een intellectuele activist : studies over leven en werk van Philips van Marnix van Sint Aldegonde / uitg. onder red. van Henk Duits en Ton van Strien . - Hilversum : Verloren, 2001. - 126 p. : ill. ; 24 cm
ISBN 90-6550-669-1 Prijs: € 13,50

Naar aanleiding van de vierhonderdste sterfdag van Philips van Marnix, heer van Sint Aldegonde (1540-1598) heeft de Opleiding Nederlands van de Vrije Universiteit Amsterdam in december 1998 een symposium georganiseerd, vanuit de overweging dat diens positie binnen de Nederlandse geschiedenis en cultuur aan een herijking toe was. Onder redactie van Henk Duits en Ton van Strien zijn de voordrachten nu gebundeld. Duits geeft in zijn inleiding een overzicht van het Marnix-onderzoek sedert de herdenking van 1938 en daarnaast verzorgde hij een 'Bibliografie van de Marnix-studie 1940-2000'.

Uit die omvangrijke bibliografie blijkt dat de Heer van Sint Aldegonde nog steeds ruime belangstelling geniet. Die interesse is, zoals Duits aangeeft, vooral gericht op diens theologische geschriften. Ook in de nieuwe bundel komt dit aspect weer aan bod. Van Deursen schetst een beeld van Marnix als calvinistisch propagandist en gaat na hoe diens tolerantie – hij vond religieuze dwang verwerpelijk – zich verhiel tot die van Willem van Oranje. De kerkhistoricus Augustijn laat Marnix zien als een theoloog die rekening hield met de maatschappelijke consequenties van zijn opvattingen. Hoe Marnix als calvinistisch buitenburgemeester van Antwerpen onder uiterst gecompliceerde omstandigheden de onderhandelingen met Farnese voerde die uiteindelijk leidden tot de capitulatie van 1585, doet de Antwerpse historicus Marnef uit de doeken.

Een combinatie van Marnix' theologische en didactische kwaliteiten is te vinden in diens *Cort begrijp* (1599). Deze kindercatechismus heeft, zoals Groenendijk laat zien, in de eerste helft van de zeventiende eeuw een ruime verspreiding gekend, onder meer door toedoen van de VOC. Het boekje werd zelfs in het Maleis vertaald! Een andere proeve van Marnix als opvoeder biedt de *Ratio instituendae iuventutis* (1615). Deze handleiding voor de opvoeding van de (protestantse) adellijke jeugd werd in 1583 geschreven op verzoek van graaf Jan de Oude van Nassau. Dit humanistische traktaat, aldus Frijhoff, hecht een opmerkelijk groot belang aan vertrouwdeheid met de moedertaal én de moderne talen. Marnix' eigen geverseerdheid in dezen staat buiten kijf, getuige bijvoorbeeld het meertalige karakter van diens correspondentie. De Smet geeft daarvan een nadere analyse.

Literair gezien geniet Marnix weinig waardering meer. Van Strien probeert via een vergelijking van diens proza met dat van Coornhert te achterhalen wat Marnix met de Nederlandse literatuur van zijn tijd 'had', en dat blijkt eigenlijk niets te zijn. Hij schreef en betoogde in de gangbare schrijftaal van zijn tijd, zonder daarbij te streven naar bestudeerd elegant proza zoals Coornhert deed.

Een zeer verrassend aspect van Marnix' veelzijdigheid wordt door De Vries besproken, namelijk die van vakkundig en gepassioneerd tuinier. Zo correspondeerde hij bijvoorbeeld met de botanicus Clusius, met wie hij ook zaai- en pootgoed uitwisselde. Deze voorliefde past in de humanistische visie op het landleven, maar sluit anderzijds ook aan bij de calvinistische benadering van de natuur.

Het beeld van Marnix als 'intellectuele activist' heeft met deze bundel aan variatie en diepgang gewonnen. Mede door de evaluatie van het Marnix-onderzoek en de uitvoerige bibliografie biedt hij een goede basis voor verdere verkenningen. Een register van namen maakt het geheel bovendien prima toegankelijk.

Anneke C.G. Fleurkens

Gedichten / Jacob Westerbaen / Samenstelling Johan Koppenol. Amsterdam: Athenaeum – Polak & Van Gennep ; 2001. –165 p. (Griffioen)
ISBN 90 2536093 9 Prijs: € 6.95

In de onvolprezen Griffioenreeks is nu een bloemlezing uit het werk van Jacob Westerbaen verschenen. Johan Koppenol heeft een typerende keuze uit de drie delen *Gedichten* (1672) gemaakt en zelfs daar buitenom nog enige gedichten gekozen. Westerbaen heeft veel uit het (neo)Latijn vertaald, ook daarvan zijn enkele voorbeelden opgenomen. In zijn bloemlezing volgt Koppenol min of meer de opzet van Westerbaen zelf met de afdelingen Minnedichten, Politiek, Mengedichten, Godsdienst en godsdienststrijd en Ockenburgh (fragmenten).

Op het kaft staat als aanbeveling *Bloemlezing uit het werk van een levensgenieter*, een typering die zeker bij Westerbaen past. In zijn 'Nawoord' trekt Koppenol een parallel tussen de zeventiende-eeuwse weelderige stillevens met etenswaren en Westerbaens werk. Koppenol ontkent niet dat er een verborgen les in deze stillevens vervat kan zijn, maar legt de nadruk op het plezier dat ook de contemporaine toeschouwer aan de geschilderde hammen en druiven beleefd zal hebben. Zo schrijft Westerbaen gedichten waarin overvloedige maaltijden en vrolijke jachtpartijen met innig genoegen beschreven worden. Juist die gedichten heeft de bloemlezer geselecteerd. De wijdlopijge moralist Westerbaen die we, naast de levensgenieter, in het hof-dicht *Ockenburgh* tegenkomen, blijft zo op de achtergrond. Een gelukkige keuze.

Uit de minnelyriek van de dichter zijn zowel petrarkistische als burlieke verzen opgenomen. Voor de huidige lezer is de mededeling bij de eerste soort dat beelden uit de zeevaart geliefd zijn in het petrarkisme wel erg summier. Zou enige toelichting op dit verschijnsel zelf niet nuttiger zijn? Nu mist bijvoorbeeld het gedicht over de droomverschijning van Rozemond elke literair-historische context.

De polemist Westerbaen komt natuurlijk ook naar voren, zowel de bestrijder van Vondel als de bewonderaar van Oldenbarneveldt. Minder bekend maar ook fraai is zijn spot met het leerstuk van de dubbele predestinatie. Wie wil weten wat dat inhoudt, leze 'Op het afvallig worden van Madame Louise, prinses van Bohemen'.

Het is een mooie bloemlezing geworden waarin terecht twee gedichten op Lieven van Koppenol niet ontbreken.

Willemien B. de Vries